

14.04.1999 № 379/99. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/379/99> (дата звернення: 24.10.2018).

REFERENCES

1. “The Constitution of Ukraine: Constitution of Ukraine”; Law dated on June 28, 1996 № 254к/96-ВР, Official web-portal, available at: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр?lang=en>.
2. “On the Armed Forces of Ukraine”: Law of Ukraine dated on December 6, 1991 № 1934-XII, Official web-portal, available at: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/main/1934-12?lang=en>.
3. “On Fight against Terrorism”: Law of Ukraine dated on March 20, 2003 № 638-IV, Official web-portal, available at: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/main/638-15?lang=en>.
4. “On Defence of Ukraine”: Law of Ukraine dated on December 6, 1991 № 1932-XII, Official web-portal, available at: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/main/1932-12?lang=en>.
5. “On Mobilization Preparation and Mobilization”: Law of Ukraine dated on October 21, 1993 № 3543-XII, Official web-portal, available at: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/main/3543-12?lang=en>.
6. “On the Regulations on the Anti-Terrorism Center and its coordination groups under the regional authorities of the Security Service of Ukraine”: Decree of the President of Ukraine; Regulation dated on April 14, 1999 № 379/99 Official web-portal, available at: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/en/379/99?lang=en>.

DOI <https://doi.org/10.26661/2616-9444-2018-3-11>

УДК 343.35:342.565.4(73+4)

ІНОЗЕМНИЙ ДОСВІД УТІЛЕННЯ ПРАВА НА СПРАВЕДЛИВИЙ СУД ПІД ЧАС РОЗГЛЯДУ СПРАВ ПРО АДМІНІСТРАТИВНІ ПРАВОПОРУШЕННЯ

Діденко Є.В., аспірант

*Запорізький національний університет, м. Запоріжжя, вул. Жуковського, 66
advokatdidenko@gmail.com*

У статті аналізується нормативний механізм дотримання права на справедливий суд під час розгляду справ про адміністративні правопорушення на прикладі США, Англії, Іспанії, Франції, Польщі, Чехії. Визначено особливості розгляду справ про адміністративні правопорушення в кожній із досліджуваних країн та акцентовано увагу на складових елементах реалізації права на справедливий суд, зроблено висновок щодо перспективних інструментів, які можуть бути впроваджені в національне законодавство з метою вдосконалення реалізації права на справедливий суд у процедурі розгляду адміністративних проступків.

Ключові слова: іноземний досвід, право на справедливий суд, адміністративні правопорушення, реалізація права, притягнення до відповідальності.

FOREIGN EXPERIENCE IN ENSURING THE RIGHT TO A FAIR TRIAL IN CASES OF ADMINISTRATIVE OFFENCES

Didenko Ye.V.

*Zaporizhzhya National University, str. Zhukovskiyi, 66, Zaporizhzhya, Ukraine
advokatdidenko@gmail.com*

The article raises the issue of the need to improve the national legislation on administrative liability of individuals in terms of observance of the right to a fair trial. The urgency of the research is justified by the

necessity of developing a new legal position in relation to the matter in question, taking into account legislative amendments and integration of EU law in Ukraine. To solve this problem, the author analyses the proceedings and the legislative mechanisms ensuring the right to a fair trial in cases of administrative offences on the example of the United States of America, England, Spain, France, Poland, Czech Republic. For each of the researched foreign countries, the author analyses the existing legislation that guarantees the right to a fair trial, as well as selective analysis of procedural enactments regulating the procedure for adjudication in cases of administrative offenses. The article focuses on those particulars of adjudication in cases of administrative offenses that are not inherent to Ukraine, but can be useful in application. In the course of study of foreign experience, the author found out that the researched countries have different approaches to the distinction and the role of administrative offences in respective jurisdictions, and, therefore, the mechanism for observance of the right to a fair trial depends on whether the administrative offences are kept separately, or they form part of the criminal law and constitute criminal offenses. Based on the analysis of the researched jurisdictions, the conclusions were made as to which of the legal frameworks in the context of the matter in question are unacceptable for the implementation into the national legislation and which of legal enactments are promising for the application in order to improve of the observation of the right to a fair trial in the cases of administrative offences. In the conclusions, the author made concrete proposals to improve the procedure for adjudication in cases of administrative offenses in Ukraine utilizing foreign experience.

Key words: foreign experience, right to a fair trial, administrative offences, realization of the right, prosecution of offences.

Провадження у справах про адміністративні правопорушення виконує важливу роль у підтриманні публічного правопорядку та є адекватною реакцією держави на вчинення протиправних посягань. Дотримання критерію справедливості притягнення особи до адміністративної відповідальності є передовим принципом, відносно нещодавно запозиченим Україною з міжнародних правових стандартів. З метою пошуку оптимальних механізмів і стандартів реалізації права на справедливий суд під час розгляду адміністративних проступків в Україні, а також кращого розуміння наявних прогалин і сучасних проблем у цій сфері необхідно проаналізувати зарубіжний досвід дотримання права на справедливий суд у процедурі притягнення осіб до адміністративної відповідальності.

Право на справедливий суд досліджували багато вітчизняних науковців: В.В. Городовенко, Н.М. Грень, М.Л. Ентін, В.К. Колпаков, Т.О. Коломоєць, Ю.І. Матат, Е.Л. Трегубов та інші. Адміністративно-деліктне право зарубіжних країн досліджували О.А. Банчук, Т.О. Коломоєць, В.К. Колпаков, О.В. Фазикош, М.О. Штатіна й інші.

Проте наявні наукові роботи переважно стосуються загальної характеристики адміністративно-деліктного права інших країн або загалом досліджують сутність права на справедливий суд, не вдаючись до аналізу критеріїв та особливостей дотримання такого права саме в галузі адміністративних правопорушень. У зв'язку з цим зміст заданої проблематики розкривається не в повному обсязі, що актуалізує тему та новизну й практичне значення роботи. На вимогу часу з урахуванням змін до законодавства й поширенням європейської правової інтеграції для вироблення нової правової позиції є важливим формування нового наукового базису.

Метою статті є аналіз нормативно-правового механізму реалізації права на справедливий суд під час розгляду адміністративних правопорушень у США, Англії, Іспанії, Франції, Польщі, Чехії та визначення можливості застосування дослідженого досвіду в Україні.

У законодавстві Сполучених Штатів Америки право на справедливий суд безпосередньо не регламентоване і є досить розмитим. Прецедентна система права США традиційно не розрізняє адміністративні делікти від кримінальних правопорушень, навіть незначні порушення належать до сфери «criminal law».

Шостою поправкою до Конституції США, яка є частиною Біллю про права, передбачено, що в усіх кримінальних справах обвинувачений повинен мати право на швидкий і відкритий суд безсторонніх присяжних відповідно до належної процедури судом штату чи округу, де скоєно злочин; бути повідомленим про зміст і причину обвинувачень, право мати очну

ставку зі свідками, які дають показання проти нього, право на виклик свідків зі своєї сторони, право на допомогу адвоката для свого захисту [1].

Як бачимо, зміст Шостої поправки дуже нагадує сукупність прав, передбачених статтею 6 Конвенції, яка гарантує право на справедливий суд. Зазначений перелік прав надає необхідні правові гарантії в разі будь-якого обвинувачення.

Традиційно у США нормотворчі повноваження надавалися лише законодавчим органам, а повноваження з вирішення спорів – тільки судам. Лише в міру створення в кінці XIX ст. незалежних агентств і поширення окремих елементів їхнього статусу на виконавчі департаменти у XX ст. адміністративні установи отримали право визначення статусу приватних осіб, у тому числі повноваження щодо призначення адміністративних стягнень [2]. Такі стягнення мають назву «administrative penalty» та являють собою фінансові санкції, які застосовуються в певних сферах державного регулювання як заходи адміністративного примусу, зокрема в галузі охорони навколишнього природного середовища, федеральних закупівель.

Можна зробити висновок, що такі стягнення не мають спільного з адміністративними деліктами, а є фінансовими санкціями, які також широко застосовуються в Україні за порушення спеціальними суб'єктами правил господарської чи іншої діяльності в публічній сфері.

У праві Англії так само незначні порушення належать до сфери кримінального права. Такі правопорушення мають назву «summary offences» і розглядаються магістратами за спрощеною процедурою призначеним суддею, без суду присяжних [3]. Цікаво, що магістрати є виборними особами й не належать до професійних суддів. Велика Британія приєдналась до Конвенції в 1951 році, але тільки в 1966 році громадяни Сполученого Королівства отримали право подавати скарги до Європейського суду з прав людини (далі – ЄСПЛ). При цьому перше порушення конвенційних прав з боку Великобританії встановлено ЄСПЛ у 1975 році у справі «Голдер проти Сполученого Королівства», а саме констатовано порушення ст. 6 Конвенції в частині доступу до правосуддя [4, с. 120]. Незважаючи на це, на національному рівні тільки в 1998 році завдяки наполегливій позиції судів, які застосовували практику ЄСПЛ, прийнятий Акт про права людини («Human Rights Act 1998»), яким у національне законодавство імплементовано положення ст. ст. 1–12 і 14 Конвенції, ст. ст. 1–3 Першого протоколу і ст. ст. 1–2 Протоколу № 6 [5].

Як бачимо, в Англії право на справедливий суд розуміється й захищається з погляду конструкції ст. 6 Конвенції, охоплює всі види правопорушень, як кримінальних, так й адміністративних (у розумінні деліктного права України).

Варто зазначити, що адміністративні правопорушення в Німеччині, Швейцарії, Бельгії, Італії, Португалії також є різновидом кримінально караних діянь. Наприклад, кримінальні злочини Німеччини визначаються Кримінальним кодексом, а незначні правопорушення передбачені низкою підзаконних нормативно-правових актів [6, с. 179].

На відміну від країн англосаксонської системи права, в Королівстві Іспанія існує відмежування адміністративно-деліктного права від кримінального. Засади права на справедливий судовий розгляд закладені на найвищому рівні в ст. 24 Конституції Королівства Іспанії, якою передбачено, що всі громадяни мають право на ефективний судовий захист своїх прав, у ньому не може бути відмовлено; кожен може бути судимий тільки судом, установленим законом; право на захист і на допомогу адвоката; право знати про пред'явлене обвинувачення, право на відкритий судовий розгляд у встановлені строки; право на невизнання своєї вини й на презумпцію невинуватості [7]. Закон Королівства Іспанії «Про правовий режим публічної адміністрації та загального адміністративного провадження» № 30/1992 регулює порядок застосування адміністративної відповідальності публічною адміністрацією. Зокрема, зазначеним законом визначено, що адміністративні санкції можуть бути накладені на фізичних і юридичних осіб, які зобов'язані відповідати за свої дії, у разі підтвердження існування

адміністративного правопорушення. Адміністративні правопорушення класифіковано на легкі, середні й тяжкі. Основними принципами процедури визначено пропорційність, законність, презумпцію невинуватості. Зміст принципу пропорційності базується на таких положеннях: 1) неможливість адміністративних санкцій обмежувати свободу; 2) виконання грошових санкцій не має бути більш вигідним для порушника, ніж додержання порушених норм; 3) накладення санкцій має здійснюватися в суворому порядку, визначеному публічною адміністрацією та конституційним правом. Суб'єкт відповідальності під час провадження наділений процесуальними правами, зокрема правом бути офіційно обізнаним про зміст обвинувачення щодо певних порушень, форму можливих санкцій, рівень компетентності органу, який уповноважений накладати такі санкції; висловлювати аргумент на свій захист і застосовувати передбачені засоби захисту [8].

У правовій системі Франції також спостерігається відокремлене законодавство про адміністративні правопорушення. Відмежування адміністративно-деліктного законодавства від кримінального виявляється в неможливості застосування до адміністративних деліктів загальних положень кримінальних законів. Так, покарання за злочини та проступки регулюються законом (Кримінальним кодексом), а покарання за порушення – окремими постановами уряду [9]. У Франції правопорушення поділяються на злочини (crimes), проступки (délits) і порушення (contraventions). Саме «contraventions» варто розглядати як адміністративні правопорушення, що посягають на правила соціального життя й караються штрафом до 3000 євро.

Французьке адміністративно-деліктне законодавство характеризується досить деталізованою процедурою притягнення до адміністративної відповідальності, яка передбачає належне забезпечення права особи на участь у провадженні, надання доказів у справі та захист її інтересів [10, с. 61]. Правосуддя у справах про адміністративні правопорушення у Франції здійснюється спеціалізованими судами, які виникли з адміністративних органів і тому тісно пов'язані з публічною адміністрацією.

Польща також є прикладом відмежування адміністративно-деліктного права. Як зазначає О. Банчук, у Польщі свідомо почали створювати законодавство про адміністративні делікти окремо від кримінального (хоча певні положення Кримінального кодексу Республіки Польща за аналогією застосовуються до адміністративних деліктів). Із пострадянських країн тільки Польща й Естонія сприйняли у сфері адміністративно-деліктного законодавства концепцію «об'єктивної вини» суб'єктів відповідальності, згідно з якою дія вважається вчиненою винувато, якщо встановлений факт її вчинення. Загальний принцип справедливого судового розгляду закріплений у Конституції Республіки Польща від 02.04.1997, у ст. 45 якої зазначено, що кожен має право на справедливий і відкритий розгляд його справи без невинуватого затримки компетентним, неупередженим і незалежним судом [11].

Відповідно до Кодексу про провадження правопорушень Польщі, особа, яка притягається до відповідальності, має право на захист, на інформування про суть обвинувачення та надання письмових пояснень [12]. Багато норм указанного Кодексу є бланкетними й відсилають до положень Кримінального процесуального кодексу, який застосовується у низці випадків (щодо затримання особи, доказування тощо). У процедурі реалізується змагальність процесу, прокурор направляє до суду процесуальний документ, у якому викладається суть правопорушення і його обставини, відомості про обвинуваченого тощо. Слухання справи може проводитись як за присутності обвинуваченого, так і без нього, якщо суд визнає це доцільним.

Отже, хоча в Польщі адміністративно-деліктне право й вважається відокремленим, але все одно певною мірою пов'язано з кримінальним процесуальним правом, оскільки з метою дотримання прав обвинуваченої особи у провадженні застосовується багато положень кримінального процесу.

Чехія також належить до держав із відокремленим законодавством про адміністративні проступки. Так, Законом Чеської Республіки «Про проступки» передбачено, що справи про проступки розглядають муніципалітети, органи поліції та інші адміністративні органи у випадках, установлених законом [13]. За вчинення проступків можуть застосовуватись такі санкції, як попередження, штраф, заборона діяльності й конфіскація майна. Початок процедури є неформалізованим, розпочинається на підставі повідомлення про проступок, здійсненого адміністративним органом, органом поліції або муніципальним органом, так само, як і юридичною особою або громадянином. Особа набуває статусу обвинуваченого в проступку з моменту вчинення щодо неї адміністративним органом першої процесуальної дії, на неї розповсюджується принцип презумпції невинуватості, право давати показання, подавати докази на свій захист, оскаржувати прийняте рішення. За загальним правилом, процедура передбачає усний розгляд, який може відбутись за відсутності обвинуваченого, якщо він відмовиться з'явитися на розгляд без належного вибачення або важливої причини, хоча був належним чином викликаний. Крім цього, можливі також квитанційне провадження (спрошене) й наказне. Квитанційне провадження застосовується в разі достовірного встановлення порушення і згоди порушника сплатити штраф. У такому випадку порушник отримує квитанцію для сплати штрафу на місці й не має права подавати апеляцію. Наказне провадження має місце в разі відсутності в адміністративному органі сумніву щодо вчинення обвинуваченим проступку та полягає в оформленні рішення шляхом видачі наказу про накладення зауваження або штрафу.

Проаналізовані правові системи іноземних країн дають підстави для висновку, що адміністративні правопорушення або є окремим видом адміністративних правопорушень, або належать до кримінальних правопорушень невеликої тяжкості, що в останньому випадку більше характерно для країн англосаксонської системи права. Також у багатьох країнах адміністративними правопорушеннями вважаються тільки ті, за які передбачається стягнення у вигляді штрафу до певної межі, а все інше належить до кримінальних порушень. Як бачимо, право на справедливий суд у досліджених країнах розуміється з погляду положень Конвенції, полягає в необхідності максимального дотримання прав особи, яка притягається до відповідальності. Право на справедливий суд закріплюється як на рівні Конституцій, так і в національних законах, що забезпечує його поширене застосування.

Питання реалізації права на справедливий суд під час розгляду справ про адміністративні правопорушення значною мірою залежить від самостійності адміністративно-деліктного права. Так, на нашу думку, однозначною перевагою країн англосаксонської системи права є те, що в разі обвинувачення особи в учиненні правопорушення право на справедливий суд захищається на рівні кримінального процесу, при цьому особа наділяється всіма правами й обов'язками обвинуваченого. Такий підхід дає змогу мінімізувати порушення процесуальних прав особи та забезпечити дотримання державою міжнародних зобов'язань. Проте, з огляду на те що в Україні адміністративно-деліктне право є повністю відокремленим від кримінальної галузі, реформування процедури притягнення до адміністративної відповідальності за прикладом США та Англії було б надзвичайно складним. На підставі проведеного аналізу вважаємо найбільш доцільним запозичення такого іноземного досвіду Франції, Польщі та Чехії в національне законодавство:

- 1) проведення криміналізації адміністративних правопорушень, за які нині передбачено стягнення у вигляді арешту й великих сум штрафів, у сферу кримінальних проступків, що передбачено Кримінальним процесуальним кодексом України та має бути втілено в Законі України «Про кримінальні проступки»;
- 2) запровадження спрощеного розгляду справ про адміністративні правопорушення в разі визнання особою вини і згоди сплатити штраф або винесення попередження;

- 3) запровадження застосування під час провадження у справах про адміністративні правопорушення певних положень кримінального процесу, які стосуються державного обвинувачення, доказування, презумпції невинуватості, роз'яснення суті обвинувачення, процесуальних прав, дотримання яких є запорукою справедливого розгляду.

Проаналізована нами тема свідчить про надзвичайну актуальність іноземного досвіду у сфері дотримання права на справедливий суд, підкреслює теоретичне та практичне значення обраної тематики, а також перспективність подальшого наукового дослідження в цій сфері.

ЛІТЕРАТУРА

1. Конституція Сполучених Штатів Америки. URL: https://www.constitutionfacts.com/content/constitution/files/USConstitution_Russian.pdf (дата звернення: 27.08.2018).
2. Административный процесс: учебник для бакалавриата и магистратуры / Н.Г. Салищева, Д.С. Дубровский, С.З. Женетль, М.А. Штатина. Москва: Юрайт, 2017. URL: https://stud.com.ua/31487/pravo/osoblivosti_zastosuvannya_administrativnih_pokaran_zarubi_zhnih_krayinah (дата звернення: 10.08.2018).
3. Summary offences and the Crown Court. URL: <https://www.cps.gov.uk/legal-guidance/summary-offences-and-crown-court> (дата звернення: 10.08.2018).
4. Иванова И.К. Акт о правах человека 1998 г. Инкорпорация конвенции о защите прав человека и основных свобод в правовую систему Соединенного Королевства. *Труды Института государства и права Российской академии наук*. 2014. № 6. С. 119–128.
5. Human Rights Act 1998. URL: <https://www.legislation.gov.uk/ukpga/1998/42/crossheading/introduction> (дата звернення: 01.08.2018).
6. Фазикош О.В. Зарубіжний досвід провадження у справах про адміністративні правопорушення. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Юридичні науки»*. 2015. № 3-2. Т. 2. С. 178–182.
7. Конституція Королівства Іспанії від 27.12.1978. URL: http://www.concourt.am/armenian/legal_resources/world_constitutions/constit/spain/spain--r.htm (дата звернення: 20.07.2018).
8. Про правовий режим публічної адміністрації та загального адміністративного провадження: Закон Королівства Іспанії від 26.11.1992 № 30/1992. URL: http://pravo.org.ua/files/zarub_zakon/Isp_1992.pdf (дата звернення: 20.07.2018).
9. Пенькова К. Огляд європейського законодавства щодо поділу правопорушень на злочини, кримінальні проступки та адміністративні правопорушення. Інформаційна довідка, підготовлена Європейським інформаційно-дослідницьким центром на запит народного депутата України. URL: <http://euinfocenter.rada.gov.ua/uploads/documents/29291.pdf> (дата звернення: 02.09.2018).
10. Орехов О.І. Іноземний (європейський) досвід перегляду справ про адміністративні правопорушення та можливості його впровадження у вітчизняне адміністративно-деліктне законодавство. *Європейські перспективи*. 2012. № 4. Ч. 1. С. 60–64.
11. Конституція Республіки Польща від 02.04.1997. URL: <http://www.sejm.gov.pl/prawo/konst/rosyjski/kon1.htm> (дата звернення: 20.09.2018).
12. Ustawa z dnia 24 sierpnia 2001 r. Kodeks postępowania w sprawach o wykroczenia. URL: <http://prawo.sejm.gov.pl/isap.nsf/download.xsp/WDU20011061148/U/D20011148Lj.pdf> (дата звернення: 10.09.2018).

13. Про проступки: Закон Чеської Республіки від 17.04.1990 № 200/1990 Sb. URL: http://pravo.org.ua/files/zarub_zakon/Cheh_1990.pdf (дата звернення: 01.10.2018).

REFERENCES

1. “The Constitution of the United States of America”, available at: https://www.constitutionfacts.com/content/constitution/files/USConstitution_Russian.pdf (access: 27.08.2018).
2. Salishcheva, N.H., Dubrovskiy, D.S., Zhenetl, S.Z. and Shtatina., M.A. (2017), *Administrativnyj process: uchebnik dlya bakalavriata i magistratury* [Administrative process: textbook for baccalaureate and magistracy], Moscow, available at: https://stud.com.ua/31487/pravo/osoblivosti_zastosuvannya_administrativnih_pokaran_zarubi_zhnih_krayinah (access: 10.08.2018).
3. Summary offences and the Crown Court, available at: <https://www.cps.gov.uk/legal-guidance/summary-offences-and-crown-court> (access: 10.08.2018).
4. Ivanova, I.K. (2014), “Human Rights Act 1998. Incorporation Convention on Human Rights in the legal system of United Kingdom”, *The works of Institute of State and Law Russian academy of sciences*, 2014.. no. 6, pp. 119–128.
5. “Human Rights Act 1998”, available at: <https://www.legislation.gov.uk/ukpga/1998/42/crossheading/introduction> (access: 01.08.2018).
6. Fazikosh, O.V. (2015), Foreign experience of the cases of administrative offences. *Research journal Kherson State Universit*, no. 3-2, Vol. 2, pp. 178–182.
7. “The Constitution of the Kingdom of Spain 27.12.1978”, available at: http://www.concourt.am/armenian/legal_resources/world_constitutions/constit/spain/spain--r.htm (access: 20.07.2018).
8. “The Law of the Kingdom of Spain About legal regime of public administration and general administrative proceeding 26.11.1992”, available at: http://pravo.org.ua/files/zarub_zakon/Isp_1992.pdf (access: 20.07.2018).
9. Penkova, K. “Analysis of European legislation about division offences into crimes, criminal offences and administrative offences”, Report had been prepared by European information research center, available at: <http://euinfocenter.rada.gov.ua/uploads/documents/29291.pdf> (access: 02.09.2018).
10. Orekhov, O.I. (2012), “Foreign (European) experience of the second hearing of the cases of administrative offences and possibility introducing into the national administrative law”, *European perspectives*, no. 4, Part 1, pp. 60–64.
11. “The Constitution of the Poland Republic 02.04.1997”, available at: <http://www.sejm.gov.pl/prawo/konst/rosyjski/kon1.htm> (access: 20.09.2018).
12. Ustawa z dnia 24 sierpnia 2001 r. Kodeks postępowania w sprawach o wykroczenia, available at: <http://prawo.sejm.gov.pl/isap.nsf/download.xsp/WDU20011061148/U/D20011148Lj.pdf> (access: 10.09.2018).
13. “About offences”: The Law of the Czech Republic 17.04.1990 № 200/1990 Sb, available at: http://pravo.org.ua/files/zarub_zakon/Cheh_1990.pdf (access: 01.10.2018).